

Саєнко Т.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
(м. Полтава)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
ДО ВИВЧЕННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ЛЯЛЬКАРСТВА
З УЧНЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Процес підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до вивчення традицій українського лялькарства з учнями закладів загальної середньої освіти на уроках образотворчого мистецтва ми розглядали як педагогічну взаємодію, структурними компонентами якої є вчитель, діяльність котрого спрямована на те, щоб навчати; учень, який навчається та об'єкт вивчення. Їх взаємозв'язок становить утворення трьох послідовних видів взаємодії: перший полягає у демонстрації педагогом варіанта з об'єктом вивчення, який спостерігає учень (викладення нового матеріалу); другий передбачає залучення учнів до спільної роботи з об'єктом; третій полягає у демонстрації учнем набутих умінь самостійно оперувати навчальним об'єктом.

Центром педагогічного процесу вищої школи у такому випадку є взаємодія студента з навчальним матеріалом, яку забезпечує і регулює педагог. Результатом педагогічної взаємодії має стати підготовка учня до активного, самостійного опанування знань та формування пов'язаних з ними вмінь здібностей і особистісних якостей.

Лекція як форма організації навчальної діяльності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва покликана забезпечити умови для сприймання та осмислення студентами інформації щодо суб'єкта вивчення. Саме на лекціях майбутні вчителі образотворчого мистецтва мали змогу отримати узагальнені *теоретичні* відомості щодо традицій українського лялькарства, його специфіки

та різновидів, технік та матеріалів. На лекціях також розглядалися питання щодо опанування декоративно-ужиткової діяльності в галузі українського лялькарства школярами, зокрема вікових та психологічних особливостей сприймання форми та кольору учнями, створення декорування ними різноманітних українських народних ляльок.

З метою встановлення зворотного зв'язку перевірки первинного засвоєння студентам отриманої під час лекцій інформації, появлення питань, які потребують більш детального вивчення, проводилося експрес-опитування. Його результати, зокрема, встановили, що у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва виникають труднощі при вирізненні регіональних особливостей традиційного українського лялькарства та визначення майстрів.

Конкретизація уявлень майбутніх вчителів образотворчого мистецтва щодо традицій українського лялькарства та усвідомлення характеру їх майбутнього вияву відбувалися під час екскурсій у Полтавський Краєзнавчий музей імені В. Кричевського, музей народного декоративно-ужиткового мистецтва, що знаходиться на психолого-педагогічному факультеті ПНПУ, Галерею мистецтв міста Полтави, Колегіум мистецтв селища Опішного, на виставки традиційної народної іграшки, які проводилися у місті. Студенти мали змогу не лише переконатися у розмаїтті народних ляльок, а й доторкнутися до старовинних іграшок, спостерігати за діяльністю народних майстрів, взяти участь у створенні виробів із тканини, соломи, глини (та їх декоруванні). Отримані під час екскурсій враження майбутнім вчителям образотворчого мистецтва необхідно було викласти у письмових роботах, коротких звітах про побачене, які були озвучені на наступних заняттях.

Важливою формою організації навчально-виховного процесу вищої школи є практичні заняття, які проводяться з метою поглиблення, конкретизації, систематизації одержаних на попередньому етапі навчання знань, а також для розвитку навичок самостійної роботи і контролю за ступенем засвоєння навчального матеріалу.

Практичні заняття, присвячені вивченню традицій українського

лялькарства відбувалися за планом, з яким студенти мали змогу попередньо ознайомитися і підготувати доповіді на теми: «Традиційне виготовлення української народної ляльки»; Лялька у житті давніх людей; різновиди української народної ляльки»; «Традиційне українське вбрання»; «Народний костюм та сценічне оформлення»; «Народна лялька з тканини»; «Народна лялька з природних матеріалів»; «Декоративні прийоми оздоблення народної іграшки»; «Народні майстри-лялькарі».

Доповіді студентів супроводжувалися демонстрацією наочно-ілюстративного матеріалу. На його збір та оформлення було відведено спеціальний термін. Результати роботи – добірка різноманітних народних ляльок-іграшок, фотографій та малюнків із їх зображенням відповідно до обраної тематики – також оцінювалися.

Лабораторні заняття з вивчення традицій українського лялькарства спрямовані на осмислення, закріплення та використання учасниками педагогічної взаємодії отриманої інформації та набуття і застосування практичних умінь у відповідній галузі. Під час лабораторних занять майбутні вчителі образотворчого мистецтва навчалися виготовляти народні ляльки з різноманітних матеріалів.

Разом з тим, на лабораторних заняттях майбутні вчителі образотворчого мистецтва готувалися до моделювання навчальної діяльності школярів, спрямованої на вивчення традицій українського лялькарства.

Основою діяльності, спрямованої на вивчення майбутніми вчителями образотворчого мистецтва традицій українського лялькарства та можливостей її педагогічного впливу на школярів, став тематичний план «Традиції українського лялькарства». Коротко про його зміст студенти були поінформовані на лекції, а детальніше мали змогу ознайомитися напередодні лабораторного заняття. Передбачалося, що згідно з планом майбутні вчителі образотворчого мистецтва оберуть одну із запропонованих тем для подальшого опрацювання. Робота над нею включала два етапи. На першому майбутні вчителі образотворчого мистецтва були залучені до самостійного виготовлення

народної іграшки-ляльки. На другому мусили спроектувати здобуті знання і вміння у педагогічну площину, розробити конспект уроку за обраною темою. Здобутий досвід студенти мали змогу апробувати під час педагогічної практики.

Перший етап, спрямований на вивчення традицій українського лялькарства майбутніми вчителями образотворчого мистецтва та її виготовлення шляхом наслідування зразків народних майстрів, розпочався із визначення і підготовки матеріалів, необхідних для виготовлення ляльок-іграшок, вивчення закономірностей їх створення і декору. Складність цього завдання полягала у тому, що технологій виготовлення окремих ляльок-іграшок не вдалося встановити за літературними джерелами. Тому доводилося самостійно відтворювати етапи їх виготовлення та оздоблення.

Результатами пошукової роботи, проведеної майбутніми вчителями образотворчого мистецтва, стали чудові екземпляри ляльок-іграшок, виготовлених за зразками народних. Оздоблення іграшок - вишивка, розпис - виконувалося згідно з традиціями орнаментування.

Другий етап діяльності, спрямованої на підготовку майбутніх вчителів образотворчого мистецтва до вивчення традицій українського лялькарства на уроках образотворчого мистецтва, полягав у адаптуванні виявленого змісту навчального матеріалу до його опанування школярами.

Структура уроку, присвяченого вивченню традицій українського лялькарства школярами, від типової структури уроку образотворчого мистецтва принципово не відрізняється. Тому, моделюючи процес вивчення традицій українського лялькарства на уроках у загальноосвітній школі, майбутні вчителі образотворчого мистецтва спиралися на знання та вміння, отримані на попередніх заняттях з методики навчання образотворчого мистецтва.

Розробляючи конспект уроку, студенти повинні були визначити засоби мотивації навчальної діяльності школярів, оптимальний обсяг інформації, яку повинні засвоїти учні на уроці, передбачити шляхи опанування ними цієї інформації, продемонструвати етапи виконання роботи, передбачити її

результати та виробити критерії оцінки навчальної діяльності школярів.

Бесіди до уроків розроблялися на основі доповідей, з якими студенти виступали на семінарських заняттях.

Особлива увага приділялася визначенню етапів, за якими школярі змогли б виконати завдання. Спираючись на власний досвід виготовлення ляльки-іграшки, майбутні вчителі образотворчого мистецтва повинні схематично відображати послідовність виготовлення та декорування ляльки-іграшки.

Враховуючи те, що термін для вивчення народної іграшки, а саме традицій українського лялькарства на заняттях з методики викладання образотворчого мистецтва обмежений, з метою оптимального використання відведеного часу були обрані групові форми організації навчальної діяльності студентів. Результатами такої колективної роботи стала колекція ляльок-іграшок, виготовлених за зразками українських народних іграшок, та серія конспектів уроків, присвячених вивченню традицій українського лялькарства учнями загальноосвітньої школи, яка може стати основою медичних рекомендацій для вчителів образотворчого мистецтва.

Розроблені майбутніми учителями образотворчого мистецтва конспекти уроків були апробовані під час педагогічної практики. На її початку студенти провели опитування учнів з метою виявлення їхніх уподобань у царині іграшок. Школярам було запропоновано намалювати улюблену ляльку-іграшку. Аналіз малюнків і засвідчив, що українська народна іграшка, а саме лялька не увійшла до кола улюблених дітьми. Найчастіше на зображеннях з'являлися найрізноманітніші «красуні» у вишуканому вбранні, м'які іграшки - зайченята, кошенята, ведмежата, собачата. Хлопчики здебільшого зображували машини, літаки чи інші технічні іграшки. Викликає стурбованість те, що серед зображених іграшок знайшли місце віртуальні «прибульці» і герої «потойбічного світу», які останніми роками заповнили екрани телевізорів та комп'ютерів. Ці факти спонукали майбутніх вчителів образотворчого мистецтва до популяризації серед школярів знань про народну іграшку, її витоки та різновиди, способи її створення та введення іграшки у поле ігрової

діяльності учнів.

Уроки, що їх проводили студенти, переглядалися та обговорювалися методистами, вчителями образотворчого мистецтва та колегами-однокурсниками. За результатами перегляду та аналізу їх діяльності були підготовлені рекомендації щодо ознайомлення школярів з традиціями українського лялькарства:

- інформація про традиції українського лялькарства, з якою знайомляться школярі, повинна мати оптимальний систематизований характер;
- розповідь учителя мусить бути чіткою, виразною, та емоційною;
- розповідь про українські народні ляльки обов'язково має супроводжувати демонстрація наочного матеріалу;
- наочність повинна бути виконана на високому дидактичному та естетичному рівні;
- виготовленню ляльки-іграшки має передувати забезпечення усіх учнів необхідними матеріалами;
- процес виготовлення ляльки-іграшки повинен бути проілюстрованим та демонструватися вчителем;
- кожен учень повинен мати змогу виготовити якісну роботу власними силами чи з допомогою дорослого;
- результати діяльності мають бути оцінені вчителем, батьками, ровесниками;
- виготовлені школярами ляльки-іграшки повинні знайти подальше застосування (стати експонатами виставки чи основою класного музею іграшки, використовуватися на шкільних святах чи у театралізованих виставах, іграх).

Результати педагогічної практики, зокрема, проведені уроки та навчально-виховні заходи, спрямовані на вивчення традицій українського лялькарства, обговорювалися студентами на підсумкових заняттях. Була організована виставка дитячих робіт, які виконали учні.

Під час вивчення традицій українського лялькарства на заняттях з курсу

«Лялькарство», «Методика навчання образотворчого мистецтва» [1: 2] та педагогічної практики майбутні вчителі образотворчого мистецтва продемонстрували здатність до самостійної діяльності щодо організації вивчення традицій українського лялькарства учнями закладів загальної середньої освіти, що свідчить про ефективний характер проведеної роботи.

Список використаної літератури

1. Саєнко Т. Робоча програма навчальної дисципліни «Лялькарство» підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво). Полтава: ПНПУ, 2019, 15 с.

2. Саєнко Т., Батієвська Т. Робоча програма навчальної дисципліни «Методика навчання образотворчого мистецтва» підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво). Полтава: ПНПУ, 2021, 18 с.

Соболевський О.,

викладач,

Навчально-науковий інститут культури і мистецтв

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»

(м. Полтава)

ГРАФІКА АБЕТКИ «РУТЕНІЯ»

ЯК ОЗНАКА ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

На думку професора Василя Чебаника, відомого українського каліграфа та книжкового графіка, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, «шрифт – це візуальне зображення мови символами, які пластично співпадають з особливостями мовної мелодії і, як органічне ціле з мовою, живляться одним корінням з глибини історії» [2, с. 116].

Український алфавіт в тому вигляді, яким він є наразі, насправді є «гражданским шрифтом», запровадженим Петром I у Московському царстві ще в 1708 – 1710 роках. Спеціально для розробки та виготовлення цього шрифту були запрошені спеціалісти з Амстердама, котрі його спроектували на основі антикви – виду латинського друкарського шрифту, який був застосований в